

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

МАЖЕЦ БОЖЕНА ХЕЛЕНА

УДК 373.091.212.7.5:005.336.3(438)1989/2017

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПОЛЬЩІ
(1989–2017 рр.)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Дрогобич – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
Чепіль Марія МIRONІВНА,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
кафедра загальної педагогіки
та дошкільної освіти, завідувач.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Завгородня Тетяна Костянтинівна,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
кафедра педагогіки імені Б. Ступарика,
завідувач;

доктор педагогічних наук, професор
Зданевич Лариса Володимирівна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія, кафедра дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик, завідувач;

доктор педагогічних наук, професор
Янкович Олександра Іванівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
кафедра педагогіки і методики початкової
та дошкільної освіти, завідувач.

Захист дисертації відбудеться 21 травня 2019 р. о 10⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 36.053.01 у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка за адресою: 82100, Львівська обл., м. Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, 2-й поверх, к. 20.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://dspu.edu.ua/science/spec-rady/general-pedagogics/disertations/> та у бібліотеці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка за адресою: 82100, м. Дрогобич, вул. Лесі Українки, 2.

Автореферат розіслано 19 квітня 2019 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Т.І. Пантюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Політичні, економічні та соціальні зміни, що відбулися у Польщі після 1989 р., змусили переосмислити освітню політику з точки зору цілей та змісту навчання і виховання дітей. Модернізація системи освіти загалом, і дошкільної зокрема, проходила на тлі суспільно-політичних, культурно-освітніх умов, що стосуються функціонування держави, її економіки, політики та інтеграції до європейського освітнього простору. Упродовж 1989–2017 рр. у дошкільній освіті Польщі відбулися трансформаційні зміни, загальною рисою яких є відтермінований характер результатів, що згодом визначає рівень розвитку суспільства. Проте відсутність послідовності у їх реалізації та відносно висока чутливість до політичних перемін послабили ефективність реалізації цілей освітньої політики. Однак проблеми, що постають перед польською освітою, включаючи дошкільну, й надалі залишаються актуальними.

Цінність для дослідження модернізації дошкільної освіти у Польщі становлять праці українських і зарубіжних учених у галузі методології історико-педагогічного дослідження, історії виховання й дошкільної педагогіки (Е. Баранська, А. Богай, Р. Венцовський, А. Вихрущ, Б. Вілгоцька-Оконь, Н. Гупан, А. Жултек, Т. Завгородня, С. Золотухіна, О. Квас, С. Квятковський, В. Кемінь, М. Пантук, М. Стельмахович, І. Стражнікова, Б. Ступарик, О. Сухомлинська, Х. Цудак, М. Шиманський, М. Шишка та ін.).

Проблеми дошкільної освіти Польщі, зміни в організації та управлінні закладами дошкільної освіти стали предметом зацікавлення українських дослідників (Ю. Антонюк, І. Бондаренко, С. Бочаров, А. Василюк, Л. Гриневич, С. Деркач, Л. Зданевич, Т. Кристопчук, О. Лугіна, В. Рагозіна, С. Сисоєва, М. Чепіль, О. Янкович та ін.).

Педагогічний нагляд та його вплив на роботу закладів дошкільної освіти розкривають А. Басінська, Б. Белень, М. Борда, К. Гавліч, А. Капусцінська, Е. Косінська, К. Кушак, Х. Мізерек, А. Наласковський, І. Новосад, Ю. Осецька-Хойнацька, Я. Радзевич, Б. Сліверський, Е. Толвінська-Круліковська, Р. Шубанський та ін.

Теоретичні засади професійної діяльності вихователів у Польщі досліджують А. Бжезінська, Д. Валошек, Б. Гжешкевич, К. Денек, Е. Дерень, М. Дудзікова, С. Єнджеєвський, В. Комар, М. Котарба-Каньчуговська, Т. Левовицький, Б. Немерко, Є. Новак, М. Новак-Дземянович, М. Пенькевич, В. Стриковський, М. Черепаняк-Вальчак, Й. Шемпрух, Т. Яніцька-Панек та ін. Інноваційні тенденції дошкільної освіти в Польщі стали предметом вивчення Д. Валошек, В. Драбік-Подгурної, Б. Дудель, Т. Карват, Д. Клус-Станської, М. Ковальчук-Валендзяк, М. Котарби-Канчуговської, К. Найдер-Стефаняк, М. Піхляк, Б. Пшиборовської, Е. Ростанської, Д. Русаковської, Є. Савинського, Х. Садовської, Р. Шульца, Е. Ягелло та ін.

Аналіз модернізації системи дошкільної освіти в Польщі засвідчує, що вона повинна відповідати потребам сучасності, об'єктивно наявним соціально-педагогічним умовам. Проте тут є дуже чіткі суперечності, спричинені:

- потребами суспільства, яке динамічно розвивається, та традиційним підходом до функціонування закладів дошкільної освіти;
- необхідністю впровадження базового навчального плану дошкільної освіти та індивідуальним підходом до навчання і виховання дітей дошкільного віку; співпраці з батьками у сфері розвитку й виховання дитини та соціально-економічними умовами, що їй перешкоджають;
- впровадженням педагогічних інновацій та чинних положень щодо базового навчального плану і вимог до закладів дошкільної освіти; підвищенням вимог до вихователів та оплати їхньої праці;
- необхідністю реалізації власного унікального й індивідуального способу функціонування кожної дитини та інституційного способу організації місцевого закладу дошкільної освіти;
- запобіганням дискримінації та неможливістю забезпечити усіх дітей місцями у закладах дошкільної освіти.

Гене́за визначення теми дослідження – це прагматичне сприйняття взаємозв'язку між системним управлінням, прийнятими юридичними й організаторськими рішеннями та їх результатами і контекстом, який впливає з передбачених педагогічних цілей.

Актуальність означеної проблеми, результати її теоретичного вивчення, багаторічний досвід дисертанта в органах педагогічного нагляду, в органах місцевого самоврядування, а також вихователем, обізнаність в освітніх законодавчих документах і вимогах до закладів дошкільної освіти, недостатній ступінь опрацювання задекларованої теми та необхідність впровадження подальших змін визначили вибір теми дисертації: **«Модернізація дошкільної освіти у Польщі (1989–2017 рр.)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідницької роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка як складову комплексної наукової проблеми «Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія та практика» (номер державної реєстрації 0113U001233). Тему дисертації затверджено вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 16 від 7 листопада 2016 р.).

Мета дослідження – історико-педагогічний аналіз й узагальнення детермінант, змісту й результатів модернізації дошкільної освіти у Польщі упродовж 1989–2017 рр.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

- 1) здійснити історіографічний аналіз проблеми модернізації дошкільної освіти Польщі у контексті соціально-політичних та освітніх змін;

2) з'ясувати детермінанти та виокремити етапи модернізації дошкільної освіти у Польщі упродовж 1989–2017 рр. у контексті європейського освітнього простору;

3) розкрити зміни у законодавчо-нормативній основі організації та управління закладами дошкільної освіти у Польщі досліджуваного періоду;

4) висвітлити модернізацію у педагогічному нагляді та її вплив на функціонування закладів дошкільної освіти у Польщі упродовж 1989–2017 рр.;

5) окреслити генезу кваліфікаційних вимог до вихователя та соціальні тенденції їхньої підготовки у Польщі означеного періоду;

6) обґрунтувати правові засади педагогічних інновацій у дошкільній освіті та їхнє впровадження у діяльність закладів дошкільної освіти Польщі.

Об'єкт дослідження – розвиток дошкільної освіти Польщі у період трансформації суспільного устрою.

Предмет дослідження – модернізація у сфері організації й управління закладами дошкільної освіти, педагогічного нагляду, підготовки вихователів та впровадженні педагогічних інновацій у дошкільну освіту Польщі (1989–2017).

Концепція дослідження ґрунтується на системно-історичному підході до інтерпретації процесу модернізації дошкільної освіти за певний період часу (1989–2017). Система дошкільної освіти постає як складне явище, що постійно змінюється під впливом суспільно-політичних чинників. Пріоритетними стали виокремлення причин такого стану справ і визначення специфічних показників модернізації у правовій базі функціонування закладів дошкільної освіти, їх організації, завдань, кваліфікації та компетенції вихователів, педагогічного нагляду й новаторських тенденцій. Усі перелічені показники проаналізовані у хронологічному порядку.

У дослідженні виділено домінантні показники, що характеризують елементи модернізації та напрями змін дошкільної освіти у досліджуваний період, а саме:

– *організація закладів дошкільної освіти та управління ними в 1989–2017 рр.* включає процес і результат змін у галузі організації та власності; інформацію про універсальність інших форм дошкільної освіти; кількість недержавних закладів дошкільної освіти та типів юридичних осіб; правила створення недержавних закладів дошкільної освіти; спеціальні положення щодо їх реєстрації; принципи роботи вихователів; завдання керівних органів відповідно до норм закону;

– *професійна діяльність вихователів у сфері модернізації закладів дошкільної освіти у Польщі.* Цей елемент передбачає аналіз змін у законодавчих положеннях щодо професійної кваліфікації вихователів; нормативно-правові акти та соціальні тенденції у галузі фахової освіти вихователів; обов'язки вихователів у галузі діагностики та спостереження за дітьми; використання висновків з моніторингу й аналізу досягнень дітей щодо оновлення програм дошкільної освіти; планування і програмні концепції роботи

закладу дошкільної освіти; впровадження базового навчального плану дошкільної освіти;

– *педагогічний нагляд та робота закладу дошкільної освіти* включає аналіз еволюції форм педагогічного нагляду; вимоги до закладів дошкільної освіти, оцінку їх функціонування у соціальному середовищі батьками; форми співпраці з батьками у створенні та реалізації концепції діяльності закладів дошкільної освіти; форми партнерства у співпраці з батьками, з навколишнім середовищем та іншими освітніми закладами, медичними й культурними установами; аналіз феномену дискримінації і антидискримінаційних заходів;

– *інноваційні тенденції у дошкільній освіті* Польщі в 1989–2017 рр. представлені на основі правових положень, які застосовуються при розробці та впровадженні інновацій; популяризаційна діяльність закладів дошкільної освіти у цій галузі; приклади інновацій, упроваджених у закладах дошкільної освіти та дошкільних відділеннях.

Методологічною основою дослідження виступає комплекс підходів, що визначає логіку науково-дослідницької діяльності, яка здійснюється в історико-педагогічному, порівняльному і регіональному напрямках; аксіологічні ідеї, які викристалізувалися у межах теорії цінностей; синергетична парадигма обґрунтування багатомірності, самоорганізації, еволюції освітніх та педагогічних процесів і феноменів; теорія взаємозумовленості соціальних процесів, закономірностей їх розвитку у зв'язку з конкретними історичними умовами; принцип єдності теорії та практики; системно-структурні явища та процеси; соціально-політичний підхід до аналізу змін дошкільної освіти; системний підхід до вивчення історичних явищ. Для створення повної, об'єктивної наукової картини процесу модернізації дошкільної освіти в Польщі на зламі ХХ–ХХІ ст. методологічною основою було обрано такі наукові теорії, як аксіологія, феноменологія, герменевтика, прагматизм.

Теоретичну основу дослідження становлять:

– концепції сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, Ч. Банах, І. Бех, В. Бондар, Е. Бранська, М. Загорська, І. Зязюн, К. Конажевський, А. Клавенек, З. Краснодембський, В. Кремень, Т. Левовицький, В. Лутай, К. Май-Васньовська, Г. Рура, Н. Скотна, В. Скотний, Б. Сліверський, А. Смоляр, Г. Філіпчук, Л. Хомич, М. Шиманський та ін.);

– концептуальні положення методології порівняльної педагогіки (Б. Бальцежак-Парадовська, Р. Василевський, Д. Валашек, О. Заболотна, З. Квєцінський, В. Кемінь, В. Кравець, О. Локшина, Л. Лук'янова, М. Магда-Адамович, Н. Мукан, Н. Ничкало, О. Огієнко, Н. Савченко, В. Садова, А. Сбруєва, А. Трембська, М. Чепіль, В. Шулякевич, Б. Яворська та ін.);

– теоретичні положення у галузі методології історико-педагогічного дослідження, історії виховання й дошкільної педагогіки (О. Адаменко, М. Бабіяж, Е. Бранська, А. Богай, Л. Ваховський, Р. Венцковський, А. Вихрущ, Б. Вілгоцька-Оконь, Л. Голубнича, С. Гончаренко, Н. Гупан, А. Жултек, Т. Завгородня, Л. Зданевич, С. Золотухіна, О. Квас, С. Кв'ятковський, В. Кемінь,

М. Пантюк, М. Стельмахович, І. Стражнікова, Б. Ступарик, О. Сухомлинська, М. Тишкова, В. Федяєва, Є. Хриков, Х. Цудак, М. Шиманський, М. Шишка, В. Шпак та ін.);

– теоретико-методологічні підходи до виховання дітей (Я. Апанович, Е. Баббі, У. Бек, С. Бочаров, А. Василюк, Р. Влодарчик, М. Вуйцік, С. Деркач, Б. Дудель, М. Краєвський, Б. Крушакін, К. Куцінський, О. Лугіна, О. Невмержицька, Д. Нікіторович, В. Оконь, С. Палка, М. Пантюк, Т. Пантюк, А. Радзевич-Вінницький, Т. Раплі, В. Рогозіна, К. Рубаха, М. Чепіль та ін.);

– теоретичні основи правового функціонування закладів дошкільної освіти Польщі (Д. Валошек, Є. Герчинський, С. Гуз, К. Денек, Є. Карбовнічек, М. Кваснівська, К. Конажевський, Є. Леек, А. Копанська, А. Клім-Клімашевська, А. Левітас, Т. Левовицький, М. Лесняк, Г. Мазуркевич, В. Мархлевський, Х. Мацеєвська, І. Новосад, М. Обрембський, К. Пшищипковський, Б. Сурма, П. Свяневич та ін.).

Методи дослідження. Для реалізації мети й розв'язання завдань дослідження на різних його етапах використано такі методи:

– *теоретичного аналізу та синтезу* (для аналітичного вивчення і обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження модернізації дошкільної освіти у Польщі, детермінації ступеня наукового обґрунтування різних аспектів цієї проблеми);

– *історико-генетичний* (для розгляду процесу модернізації дошкільної освіти у Польщі, встановлення причиново-наслідкових зв'язків її розвитку упродовж 1989–2017 рр.);

– *проблемно-хронологічний* (для виокремлення вузьких проблем дослідження й інтерпретації кожної з них у хронологічній послідовності);

– *історико-порівняльний* (з метою визначення сутності процесу модернізації дошкільної освіти з урахуванням соціально-політичних умов досліджуваного періоду);

– *історико-географічний* (для окреслення просторового науково-педагогічного поля дослідження, виявлення регіональної специфіки розвитку теорії і практики дошкільної освіти у Польщі упродовж 1989–2017 рр.);

– *біографічний* (з метою вивчення поглядів та ідей учених, методистів щодо еволюції розвитку теорії та практики дошкільної освіти в конкретних суспільно-політичних умовах);

– *контент-аналіз* (для формалізованого вивчення джерельної бази, її аналітичного опрацювання з метою інтерпретації представлених у ній атрибутивних ознак модернізації та механізмів удосконалення закладів дошкільної освіти);

– *експертний* (для аналізу проблем детермінації понять, модернізації закладів дошкільної освіти);

– *герменевтичний* (для тлумачення, інтерпретування й коментування історичних джерел, виходячи із суб'єктивних характеристик автора та об'єктивних історичних умов; для осмислення ідеї модернізації з огляду на її онтологічні, гносеологічні й аксіологічні засади).

Характерною особливістю історичних та порівняльних досліджень є опосередкованість пізнання. Факти, явища і процеси, які складають об'єкт пізнання історика, сьогодні більше не існують, тому їх можна пізнати, описати, пояснити й інтерпретувати опосередковано – за допомогою історичних джерел, таких як: офіційні документи, закони, нормативні акти. Вивчення даних – це процес автоматичного виявлення раніше невідомих, потенційно корисних правил, залежностей, шаблонів, подібностей або тенденцій у великих банках даних. Враховуючи походження документів, для аналізу було обрано ті з них, у яких відображено трансформаційні процеси дошкільної освіти у Польщі упродовж 1989–2017 рр. Поєднання та творче застосування цих методів відповідало вивченню, аналізу та синтезу досліджуваних процесів і явищ.

Джерельна база дослідження: нормативно-правові акти з питань освіти, соціальної політики, офіційні документи міжнародних організацій з питань захисту прав дітей, нормативні документи, які регулюють теорію і практику дошкільної освіти у Польщі, правову основу їх функціонування; довідкову літературу; українські та польські монографічні й періодичні видання; праці учених-педагогів; психолого-педагогічні студії, присвячені дослідженню модернізаційних процесів дошкільної освіти кінця ХХ – початку ХХІ ст.; матеріали міжнародних, всеукраїнських і всепольських наукових конференцій; аналізи та звіти, підготовлені державними установами, органами місцевого самоврядування, органами педагогічного нагляду, центрами, що підтримують роботу закладів дошкільної освіти.

У процесі підготовки дисертації опрацьовано фонди бібліотек Польщі з досліджуваної проблеми (Варшавського університету, Університету ім. Адама Міцкевича (Познань), Ягелонського Університету (Краків), Зеленогурського університету, Університету Яна Кохановського в Кельцах, Академії вищої школи бізнесу в Домброві Гурнічій, Технологічно-гуманітарної академії в Бельсько-Бялій), Вищої банківської школи в Познані – філія в Хожові, Сілезькому університеті в Катовіцах – філія в Цішині. Вивчено довідково-енциклопедичну літературу; публікації періодичних спеціалізованих видань («Chowanna», «Dom Dziecka», «Dyrektor Szkoły», «Edukacja i Dialog», «Głos Nauczycielski», «Kwartalnik Pedagogiczny», «Wychowanie Na Co Dzień», «Wychowanie w Przedszkolu», «Zarządzanie i Edukacja», «Życie Dziecka», «Życie Młodych», «Życie Szkoły» та ін.); Інтернет-ресурси (зокрема веб-сайти: Міністерство національної освіти (www.men.gov.pl), Сейм Речі Посполитої (<http://www.sejm.gov.pl>), Верховна Контрольна Палата Польщі (<https://www.nik.gov.pl/>), Кураторія освіти в Катовіцах, Варшаві, Вроцлаві, Центр Розвитку Освіти, Платформа педагогічного нагляду, Регіональна операційна програма Сьвентокшиського воєводства на 2014–2020 рр., портал Діти важливі, Освіта вчителів, Міська рада в Рибнику, гміна Ліпе, освітній портал гміни Мишків, місто Бендзін, Бендзін для мешканців, «Освіта» – часопис закладів вищої освіти, Видавнича агенція з питань освіти, культури і аудіовізуального сектора, ЗДО № 129 «Рай на Скарпі» у Варшаві, освітні

портали, Союз сільських гмін, Союз польських міст, Інформаційний бюлетень Міжнародного центру перспективних досліджень; веб-сайти органів місцевого самоврядування); нормативно-правові документи міських рад у Домброві Гурнічій і Заверці, гміни в Бойшових та ін.; звіти, внутрішні документи, підготовлені державними установами, органами місцевого самоврядування, органами педагогічного нагляду, центрами, що підтримують роботу закладів дошкільної освіти; документація у вигляді електронних документів та письмових матеріалів початкової школи № 26 з дошкільними відділеннями в Домброві Гурнічій, ЗДО № 1, № 3 і № 15 у Заверці, ЗДО № 12 і № 32 у Домброві Гурнічій та ін.

Організація дослідження. Науковий пошук здійснювався упродовж 2012–2018 рр. й охоплював три етапи:

на першому (вересень 2012 – лютий 2016 р.) теоретично осмислено проблему, сформульовано тему дослідження, розроблено науковий апарат, здійснено бібліографічний аналіз джерельної бази, визначено обсяг документів і джерельних матеріалів, які будуть проаналізовані; опрацьовано й вивчено педагогічну літературу, на основі якої простудійовано наукові ідеї польських педагогів і практиків у сфері дошкільної освіти; виявлено дослідницькі проблеми, вибрано показники, методи та техніки; здійснено порівняльно-педагогічний аналіз функціонування закладів дошкільної освіти;

на другому етапі (лютий 2016 – вересень 2017 р.) опрацьовано документи та джерельні матеріали на основі веб-сайтів і матеріалів, що надходили від керівних органів закладів дошкільної освіти й органів педагогічного нагляду; здійснено ретроспективний аналіз педагогічних ідей, підходів, концепцій виховання дітей дошкільного віку у Польщі, документів та інших джерельних матеріалів у контексті обраних показників модернізації дошкільної освіти у 1989–2017 рр., виявлено труднощі, пов'язані з активною законодавчою діяльністю Сейму Республіки Польща, Міністерства національної освіти, оскільки майже у всі чинні закони та постанови внесено зміни, виникла потреба аналізу наступних правових актів;

на третьому етапі (жовтень 2017 – жовтень 2018 р.) узагальнено результати наукових пошуків у сфері модернізації дошкільної освіти, зібраного дослідницького матеріалу, зроблено його опис та сформульовано висновки. На основі вибраних показників описано хід та результати модернізації дошкільної освіти в Польщі (1989–2017). Здійснено апробацію авторського навчального посібника «Дидактична діяльність дошкільних установ у контексті реалізації програм», а також упроваджено одержані під час дослідження результати в освітній процес підготовки майбутніх педагогів у вищих закладах освіти; визначено перспективи подальших дослідницьких студій.

Упродовж зазначених етапів здійснювалася апробація результатів наукового пошуку у публікаціях, доповідях на наукових і науково-практичних конференціях в Україні і за кордоном, під час співпраці з науковцями університетів, вихователями закладів дошкільної освіти Польщі та України.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1989–2017 рр. *Нижня* межа дослідження (1989) – перехід Польщі від тоталітаризму до побудови демократичного суспільства, реорганізації системи освіти й закладів дошкільної освіти. *Верхня* межа збігається із запровадженням урядом Польщі (партія «Право і Справедливість») низки суттєвих змін до законодавства щодо розвитку освіти загалом і дошкільної зокрема. 2017 р. – це рік набуття чинності Закону Польщі «Освітнє право» (2016), упровадження системних змін, що впливають з нього у сфері компетенцій керівних органів, педагогічного нагляду, дітей, батьків та вчителів, прийняття нового базового навчального плану для закладів дошкільної освіти (постанова МНО від 14 лютого 2017 р.).

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає у тому, що:

уперше всебічно представлено теоретичну і методологічну основу модернізації дошкільної освіти в Польщі упродовж 1989–2017 рр., зміни у сфері дошкільної освіти на основі встановлених показників модернізації опрацьовано хронологічно як цілісні, безперервні й соціально детерміновані, що дає нові педагогічні знання; сформульовано зміст категорій «модернізація дошкільної освіти», «інновації у дошкільній освіті»; розроблено періодизацію проблеми модернізації дошкільної освіти у Польщі упродовж досліджуваного періоду на основі відібраних критеріїв (осмислення соціально-політичних і концептуальних засад дошкільної освіти, зміст дошкільного виховання, ставлення до дитини як суб'єкта освітнього процесу): *перший етап* (1989–2004) – децентралізації дошкільної освіти; *другий* (2004–2008) – якісного удосконалення змісту дошкільної освіти, *третій* (2008–2017) – реалізації нового базового навчального плану дошкільного виховання; охарактеризовано об'єктивні умови дошкільної освіти на різних етапах історичного розвитку і доведено їх вплив на формування стратегій виховання дитини, застосування сучасних методів у навчанні та вихованні дітей дошкільного віку; обґрунтовано показники модернізації дошкільної освіти у 1989–2017 рр., що дало можливість простежити взаємозв'язок між запровадженими змінами структури, організації, форм управління, законодавчих документів, компетенцій керівних органів, а також обов'язків, кваліфікацій та професійного зростання вихователів, педагогічного нагляду, включаючи вимоги до закладів дошкільної освіти і результати, отримані в прагматичних вимірах роботи закладу; здійснено аналіз функціонування закладів дошкільної освіти різних форм власності; сформульовано кваліфікаційні вимоги до вихователя та з'ясовано його роль у виборі змісту, програм і реалізації базового навчального плану; обґрунтовано сутність та форми педагогічного нагляду у сфері дошкільної освіти; визначено спрямованість змін в організації та управлінні закладами дошкільної освіти Польщі;

обґрунтовано механізми регулювання та соціальні тенденції підготовки працівників закладів дошкільної освіти Польщі досліджуваного періоду; необхідність їх співпраці з батьками, з інституціями та установами;

удосконалено уявлення про детермінованість розвитку ідеї модернізації дошкільної освіти у педагогічному дискурсі кінця XX – початку XXI ст. глобалізаційними, господарськими, інституційними, прагматичними та освітніми умовами реалізації виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку;

подальшого розвитку набуло осмислення педагогічних інновацій в освітньому процесі закладів дошкільної освіти Польщі, урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей у реалізації програмних концепцій їх діяльності.

Практична цінність виконаного дослідження полягає у тому, що його результати включено до процесу професійної діяльності автора у закладах вищої освіти Польщі для студентів спеціальності «Дошкільна та початкова освіта»: «Безпека дітей у закладі дошкільної освіти та школі», «Проектування освітньої діяльності у закладі дошкільної освіти та школі», «Система освіти», «Основи управління освітою». В університетах України матеріали дослідження використано під час викладання теоретичного матеріалу і проведення семінарських занять з навчальних дисциплін «Дошкільна педагогіка», «Історія дошкільної педагогіки», «Сучасні технології дошкільного виховання», «Порівняльна дошкільна педагогіка», «Правові основи дошкільної освіти».

За матеріалами дослідження розроблено й апробовано авторський навчальний посібник «Дидактична діяльність дошкільних установ у контексті реалізації програм», що забезпечило планомірну і більш усвідомлену організацію самостійної роботи зі студентами, уможливило пошук інноваційних форм і методів виховання дітей у закладах дошкільної освіти, сформувало уміння організовувати й методично спрямовувати виховний процес на основі новаторського досвіду польських педагогів.

Результати досліджень можуть бути використані для розв'язання теоретичних та практичних проблем, пов'язаних з модернізацією системи дошкільної освіти. Фактичні й джерельні матеріали слугуватимуть осмисленню важливості подальших досліджень модернізації дошкільної освіти, педагогічних інновацій, тенденцій розвитку закладів дошкільної освіти. Окремі положення можуть слугувати професійній підготовці майбутніх вихователів, а також розширювати, доповнювати й оновлювати зміст зазначених вище дисциплін зі спеціальності «Педагогіка» в галузі початкової та дошкільної освіти. Матеріали й узагальнення дослідження будуть корисними при підготовці навчально-методичної літератури з історії педагогіки, порівняльної педагогіки, дошкільної педагогіки, а також для розробки навчальних програм та семінарів післядипломної освіти вихователів. Матеріали наукової роботи також будуть корисними для наукових працівників, вихователів, аспірантів, студентів, батьків та працівників освітньої сфери.

Упровадження результатів дослідження. Основні результати наукової роботи реалізовано у навчальному процесі закладів вищої освіти України (ДЗ «Південноукраїнський національний університет ім. К.Д. Ушинського» (акт

№2665/24 від 24.10.2018 р.), ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка № 01-15/06-01/01/-1745 від 23.10.2018 р.), Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (довідка 1362-33/03 від 23.10.2018 р.), Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (акт № 655 від 27.06.2018 р.), КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (акт № 01-13/671/1 від 11.10.2018 р.), Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (акт № 487 від 22.10.2018 р.)) та Польщі (Академія Вищої школи бізнесу в Домброві Ґурнічій (підтвердження від 8 червня 2017 р.), Технологічно-гуманітарна академія в Бельсько-Бялій (підтвердження № K-45-078-84/18 від 7 червня 2018 р.), Вища банківська школа в Познані – філія в Хожові (довідка 6 червня 2018 р.), Вища духовна семінарія Сосновської єпархії у Ченстохові (довідка від 5 червня 2018 р.)); у закладах дошкільної освіти м. Дрогобич (№ 2 «Калинонька», № 12 «Дзвіночок», № 15 «Лелеченька», № 30 «Волошка» (довідка 06-31/193 від 22.10.2018 р.) й Польщі (№ 12 у Домброві Ґурнічій (довідка № P12/0711-3/19/2018 від 29.05.2018 р.)), № 1 у Заверці (довідка № P1/50/05/18/ІВ від 30.05.2018 р.), № 3 у Заверці (довідка № 1/06/2018 від 01.06.2018 р.), у початковій школі № 26 з дошкільними відділеннями в Домброві Ґурнічій (підтвердження № SP26.0703.19.2018 від 29.05.2018 р.).

Особистий внесок автора. У статтях, опублікованих у співавторстві [12–17, 19–21], автору належать положення про використання сучасних дидактичних засобів з особливим наголосом на мультимедіа в освіті, включаючи дошкільну; важливість співпраці з батьками для розвитку закладу дошкільної освіти; завдання закладу дошкільної освіти, пов'язані з вихованням дітей дошкільного віку – визначення специфіки виховних функцій; наслідки реформи системи освіти, з особливим акцентуванням зміни віку виконання обов'язкової річної дошкільної підготовки та впровадження нового базового навчального плану дошкільної освіти; ідея волонтерства, яка реалізується у закладах освіти з раннього віку; вплив сім'ї, вихователів та закладу дошкільної освіти як інституції на формування емоційної компетентності дітей; дії та реакції вихователя на агресивну поведінку дошкільнят, аналіз правового статусу педагогічного нагляду в період трансформації.

У монографії, опублікованій у співавторстві [2], особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні педагогічних засад становлення дошкільної освіти; підготовки, компетенцій вихователів; фінансуванні закладів дошкільної освіти органами місцевого самоврядування; еволюції форм навчання, програм, що використовуються у закладах дошкільної освіти; впливу батьків на дошкільну освіту; планування, моніторинг та вдосконалення процесу підтримки та розвитку навчання дітей; новизну практичних рішень у закладі дошкільної освіти.

Ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення дисертації і результати дослідження обговорювалися на науково-методичних семінарах кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, вченої ради

соціально-гуманітарного факультету, на звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (2016–2018), кафедри педагогіки Академії вищої школи бізнесу у Домброві Гурнічей (2014–2018) та викладено в доповідях на наукових симпозиумах і конференціях різного рівня:

міжнародних, проведених в Україні: «Підготовка педагогів до виховної роботи в Україні та Польщі» (Дрогобич, 2015), «Виховання в контексті цивілізаційних процесів» (Дрогобич, 2017), «Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі» (Київ, 2017), «Психологія та педагогіка у ХХІ столітті: перспективні та пріоритетні напрямки досліджень» (Київ, 2017), «Психолого-педагогічний і соціальний супровід дитинства в освітньому просторі: проблеми та перспективи» (Слов'янськ, 2017), «Сучасний вимір психології та педагогіки» (Львів, 2017), «Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього» (Одеса, 2017), «Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія та практика» (Дрогобич, 2017);

міжнародних, проведених за кордоном: «Edukacja i bezpieczeństwo w dobie globalizacji» (Домброва Гурніча, Польща, 2015), «Człowiek – Media – Edukacja» (Домброва Гурніча, Польща, 2015), «Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię» (Сосновец, Польща, 2015), «Edukacja małego dziecka. Nauczyciel i dziecko w dobie kryzysu edukacji. Z zagadnień funkcjonowania systemu kształcenia małego dziecka – kierunki zmian» (Цішин-Устронь, Польща, 2015), «Nauczyciel i uczeń wobec wyzwań współczesności» (Бельско-Бяла, Польща, 2016), «EDUKACJA – NON NOCERE. Edukacja wczesnoszkolna w kontekście zawodowej i społecznej aktywności człowieka» (Домброва Гурніча, Польща, 2016), «SOCIALIA 2016 – Pedagogia społeczna w zmieniającym się świecie. Sąsiedztwo – środowisko życia jako dialog kultur i ludzi» (Домброва Гурніча, Польща, 2016), «Aktywizacja jednostek, grup i zbiorowości w środowisku lokalnym na temat: Rodzina i szkoła w środowisku lokalnym» (Цішин, Польща, 2016), «Języki specjalistyczne – nauczanie, badanie i tłumaczenie» (Домброва Гурніча, Польща, 2016), «Ewaluacja – teoria i praktyka w edukacji i biznesie. Sposoby ewaluacji osiągnięć szkolnych w Polsce i innych krajach w I etapie edukacyjnym» (Цішин, Польща, 2016), «W trosce o współczesną rodzinę – konteksty pedagogiczne i prawne» (Домброва Гурніча, Польща, 2017), «Diagnoza pedagogiczna» (Цішин, Польща, 2017), «Innowacyjność w badaniach pedagogicznych – teoria i praktyka – twórczy nauczyciel, nauczyciel jako twórca» (Цішин, Польща, 2018), «Nauczyciel i uczeń w ponowoczesności – wartości, cele i strategie pedagogiczne» (Острава, Чехія, 2018), «Innowacyjność w badaniach pedagogicznych – teoria i praktyka – twórczy nauczyciel, nauczyciel jako twórca» (Цішин, Польща, 2018);

всукраїнських: «Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад» (Київ, 2017), «Наукові досягнення, відкриття та шляхи розвитку педагогічної

науки» (Запоріжжя, 2017), «Виховна робота з дітьми: теорія і практика» (Дрогобич, 2017), «Проблеми дитинства у контексті сучасної педагогіки» (Дрогобич, 2018), «Педагогіка Василя Сухомлинського: від традицій до інновацій» (Дрогобич, 2018), «Психологічні координати розвитку особистості: реалії та перспективи» (Полтава, 2018);

всепольських: «Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię» (Сосновец, Польща, 2015), «Bogdan Nawroczyński – inspiracje dla społeczności» (Домброва Ґурніча, Польща, 2017), «Systemy i modele profilaktyki społecznej» (Ополе, Польща, 2017), «Rekonstrukcje kultury i edukacji. Dynamika selekcji i socjalizacji w perspektywie porównawczej» (Познань, Польща, 2018);

регіональних: «Психолого-педагогічні аспекти виховання особистості в системі неперервної освіти» (Дрогобич, 2016), «Ідея наступності у формуванні мовленнєвих компетентностей дошкільників та молодших школярів» (Дрогобич, 2017), «Формування комунікативної культури майбутніх вихователів дітей дошкільного віку» (Дрогобич, 2017).

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук «Антон Чехов і драматургія російського символізму» (спеціальність 10.01.04 – російська література) захищена у 1995 р. у спеціалізованій вченій раді у Дніпропетровському державному університеті. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використано.

Публікації. Зміст і результати дослідження викладено в 48 друкованих працях, з них 35 відображають основні наукові результати дисертації, зокрема: 2 одноосібні монографії й 1 – у співавторстві, 1 підручник, 21 стаття у провідних фахових виданнях України, періодичних виданнях іноземних держав (з них 19 – у виданнях, включених до наукометричних баз), 10 – у збірниках наукових праць (за кордоном); 9 – апробаційного характеру; 4 статті, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (488 позицій, з них 386 – іноземними мовами), 11 додатків. Дисертація містить 4 рисунки, 1 таблицю. Загальний обсяг дисертації складає 551 сторінку, із них основного тексту – 368 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, засвідчено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, об'єкт, предмет, завдання, концепцію, методологічну й теоретичну основу, хронологічні межі, методи дослідження; охарактеризовано джерельну базу; описано організацію дослідження, сформульовано наукову новизну та визначено практичну цінність отриманих результатів; представлено дані щодо апробації й впровадження науково-практичних результатів дослідження, особистий внесок здобувача, публікації; окреслено структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – «Теоретико-методологічний вимір дослідження модернізації дошкільної освіти в Польщі» – на основі всебічного й ґрунтовного вивчення наукових джерел, нормативно-правових актів охарактеризовано основні поняття дослідження, методологічні засади модернізації дошкільної освіти, її розвиток в країнах Європи на зламі ХХ–ХХІ ст., висвітлено детермінанти й обґрунтовано етапи модернізації дошкільної освіти у Польщі упродовж 1989–2017 рр.

Історіографія проблеми засвідчує, що суспільно-політичні зміни в освіті Польщі у період 1989–2017 рр. стали предметом вивчення А. Богая, Е. Бранської, М. Загорської, А. Клавенека, К. Конажевського, З. Краснодембського, Т. Левовицького, К. Май-Васньовської, Г. Рури, Б. Сліверського, А. Смоляра та ін. Основи правового функціонування закладів дошкільної освіти студіюють Д. Валопек, Є. Карбовнічек, М. Кваснєвська, А. Клім-Клімашевська, К. Конажевський, Є. Леек та ін. Організацію та управління закладами дошкільної освіти у Польщі аналізують К. Денек, А. Копаньська, А. Левітас, М. Лесняк, Г. Мазуркевич, І. Новоосад, М. Обрембський, К. Пшищипковський та ін.

Окремі аспекти модернізації дошкільної освіти у Польщі на зламі ХХ–ХХІ ст. знайшли висвітлення у дослідженнях українських науковців (Ю. Антонюк, І. Бондаренко, С. Бочаров, С. Деркач, Л. Зданевич, Т. Кристопчук, О. Лугіна, В. Рагозіна, С. Сисоєва, М. Чепіль, О. Янкович та ін.). Основну причину змін в організації дошкільної освіти в Польщі та управлінні нею науковці вбачають у її членстві в Європейському Союзі.

Проаналізовано дефініцію «модернізація», яка зазвичай вживається у поєднанні з терміном «оновлення» або «модифікація», але не означає діяльності у широкій перспективі. Модернізацію іноді ототожнюють зі змінами. Визначено поняття «модернізація дошкільної освіти» як явище, що супроводжується змінами у різних сферах дошкільної освіти, трансформації змістового наповнення, діяльності вихователя, що приводить до змін. Встановлено, що емпіричні показники (деталізація проблеми дослідження) наявні у структурі окремих змін, що дає змогу описувати модернізаційну діяльність. Обрано показники модернізації дошкільної освіти у 1989–2017 рр.: зміна організаційних форм, програмних концепцій роботи, законодавчих документів у сфері організації закладів дошкільної освіти, їх структури, форми власності, фінансування та управління ними; організація мережі дошкільної освіти в контексті адміністративного поділу; доступ дітей до закладів дошкільної освіти; вік дітей, яких охоплює дошкільна освіта; компетенції керівних органів в організації дошкільної освіти; форми педагогічного нагляду над закладами дошкільної освіти; функціонування закладів дошкільної освіти у соціальному середовищі в контексті співпраці з батьками, місцевим середовищем, іншими освітніми закладами та культурними установами; антидискримінаційні заходи у закладах дошкільної освіти; професійна підготовка вихователів та вимоги до них; моніторинг й

результати досягнень дітей в умовах закладу дошкільної освіти; форми новаторства у діяльності закладів дошкільної освіти.

На основі узагальнення джерельної бази охарактеризовано еволюцію закладів дошкільної освіти у європейських країнах (Австрії, Бельгії, Естонії, Нідерландах, Франції та ін.). Кожне суспільство впливає на всі сфери життя, включаючи дошкільну освіту. Зацікавлення освітою дітей дошкільного віку, яке спостерігається на початку ХХІ ст., зростає, що зумовлено трьома чинниками: 1) історичними змінами у системі освіти, які були створені «згори» (університетський рівень), але поступово переходили «вниз», враховуючи молодші вікові групи; 2) масштабуванням або демократизацією освіти, конвергенцією двох концепцій: згідно з першою, що випливає з гуманістичної традиції, кожен має право навчатися, а згідно з другою, закоріненою в економічній теорії, – діти вважаються ресурсом таланту, який повинен приносити прибуток; 3) змінами у способі бачення дитинства та зростанням усвідомлення важливості перших років життя. Останній чинник сьогодні домінує, оскільки у всіх країнах кількість дітей віком від трьох років, які відвідують заклади дошкільної освіти, на 15 % вища, ніж кількість працюючих матерів трирічних дітей. Освітня роль закладів дошкільної освіти дедалі більше зростає.

У більшості європейських країн дошкільна освіта є першим освітнім рівнем, у якому проявляються такі тенденції: по-перше, програми освіти та догляду за дитиною у віці трьох – шести років існують у всіх європейських країнах, по-друге, метою дошкільної освіти є стимулювання когнітивного та соціального розвитку, культурної свідомості, а також підготовка дітей до раннього навчання читання, письма і математики.

Охарактеризовано детермінанти модернізації дошкільної освіти Польщі: глобалізаційні, економічні, інституційні, прагматичні, освітні. Аргументовано зміни в організації дошкільної освіти, враховуючи соціально-політичний контекст аналізованого періоду та інтеграцію до європейського освітнього простору. Упродовж 1989–2017 рр. економічні та матеріальні умови мали значний вплив на формування мережі закладів дошкільної освіти у Польщі та змісту їх діяльності. Змін зазнали основні компоненти дошкільної освіти Польщі (Рис. 1).

Історико-педагогічне вивчення сутності модернізації дошкільної освіти у Польщі упродовж 1989–2017 рр. дало підставу виокремити три етапи, в основу яких покладено такі критерії: соціально-політичні й концептуальні засади дошкільної освіти, зміст дошкільного виховання, ставлення до дитини як суб'єкта освітнього процесу:

перший (1989–2004) – етап децентралізації дошкільної освіти, характерними ознаками якого були: передача державних закладів дошкільної освіти місцевим органам самоврядування; закриття дошкільних установ через економічні труднощі; введення Закону «Про освіту» (1991), а згодом поправок до нього; дошкільна освіта як осередок підготовки дитини до шкільного обов'язку в новій структурі системи освіти; зміна територіального

поділу Польщі і відповідно зміна підпорядкування закладів дошкільної освіти; видання базового навчального плану, який визначив напрями змін у змісті, формах діяльності, методах, засобах виховання та навчання;

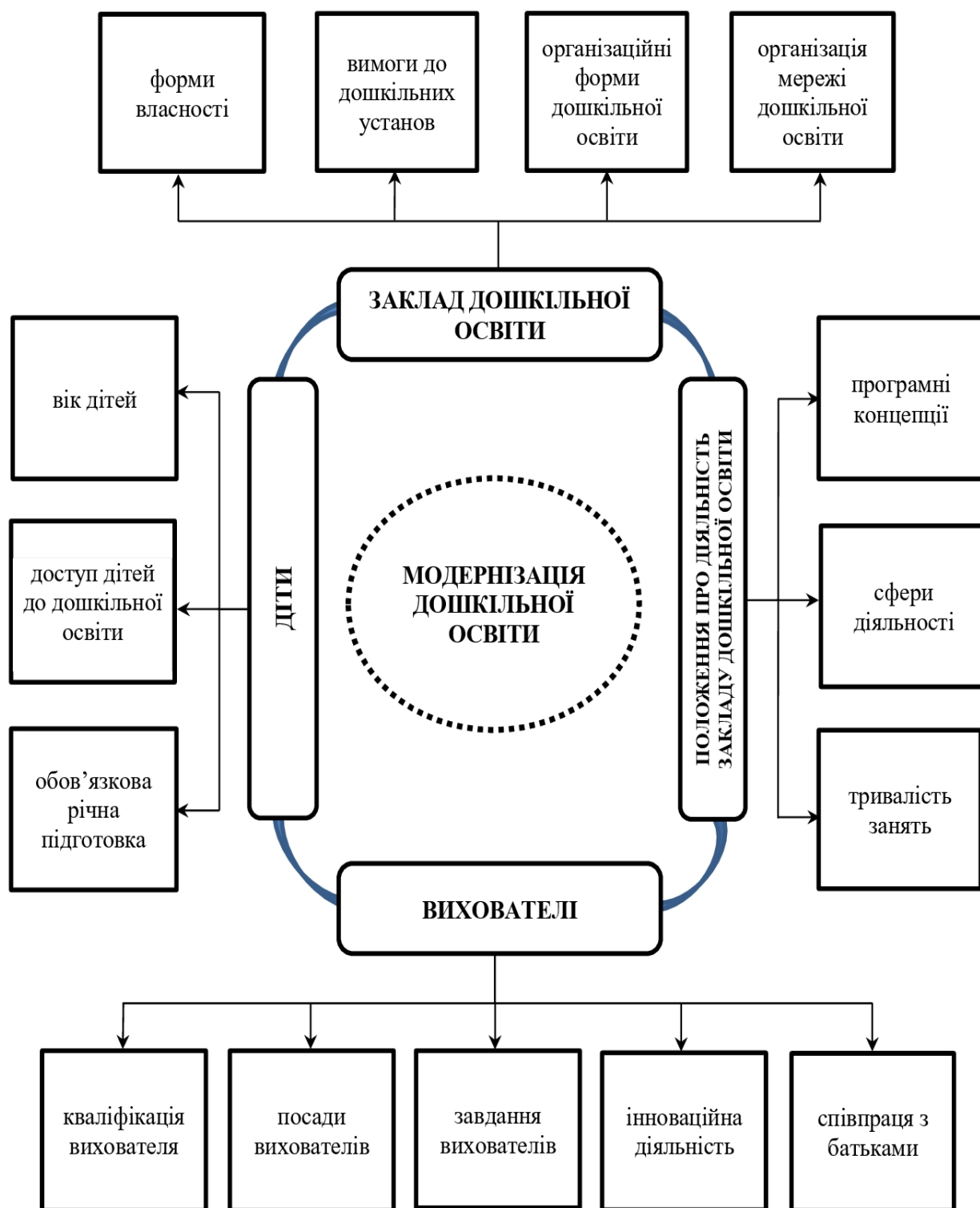

Рис. 1 Модернізація основних компонентів дошкільної освіти Польщі

другий (2004–2008) – етап якісного удосконалення змісту дошкільної освіти, який зумовлений вступом Польщі до Європейського Союзу, введенням обов'язкової річної підготовки шестирічних дітей до школи; популяризація високоякісної дошкільної освіти і зміцнення першого ступеня системи освіти;

третій (2008–2017) – етап реалізації нового базового навчального плану дошкільного виховання. Цей період характеризується впровадженням змін до змісту дошкільної освіти; зниження шкільного віку до шести років; введення обов'язкової дошкільної підготовки для дітей п'ятирічного віку; набрало чинності нове положення про базову навчальну програму дошкільної освіти; збільшення шкільного віку та запровадження обов'язкової річної підготовки дітей шестирічного віку.

На кожному з цих етапів відбувалися зміни у дошкільній освіті Польщі у різних напрямках: форми власності; організація мережі дошкільних установ; доступ дітей до дошкільної освіти; вік дітей, охоплених дошкільною освітою; програмні концепції дошкільної роботи; кваліфікації вихователів; посади педагогічних працівників, які працюють у закладах дошкільної освіти; завдання вихователів; спостереження та діагностика розвитку дітей; зміст програм; тривалість окремих елементів занять; співпраця з батьками; вимоги до закладів дошкільної освіти; інноваційна діяльність.

У *другому розділі* – **«Організаційні зміни та управління закладами дошкільної освіти в Польщі (1989–2017 рр.)»** – висвітлено трансформацію мережі закладів дошкільної освіти, організаційні засади їх функціонування, планування роботи та програмні концепції їхньої діяльності, зокрема зміни базового навчального плану, результати модернізації дошкільля.

Констатовано, що найбільш істотними в дошкільній освіті є зміни організаційно-правових засад регулювання діяльності закладів дошкільної освіти та популяризація використання європейських фондів для її фінансування. Закон «Про систему освіти» (1991) створив нові можливості для розвитку закладів дошкільної освіти – як державних, так і недержавних. Унаслідок цих змін гміни могли запровадити різні форми дошкільної освіти.

У результаті прийнятих у 90-х рр. XX ст. рішень кількість закладів дошкільної освіти у Польщі зменшилася, а отже, відповідно стало менше дітей, охоплених інституційною дошкільною освітою, а у деяких регіонах (Підляське, Любуське, Опольське і Свентокшиське воєводства) спостерігався помітний дефіцит місць у закладах дошкільної освіти. У багатьох випадках органи місцевого самоврядування були змушені інвестувати в нові заклади дошкільної освіти, що спричинило зміну форм дошкільної мережі або стимулювало до співпраці із зовнішніми суб'єктами.

Розкрито правові норми щодо фінансування перебування дітей у закладах дошкільної освіти, зокрема, виокремлено низку обов'язків гміни. Так, констатовано, що важливою зміною було введення від листопада 2009 р. «Положення про обов'язкову компенсацію гміною проживання дитини, дотації її перебування у закладі дошкільної освіти на території іншої гміни». Крім того, керівний орган отримав право встановлювати розмір оплати за послуги,

що надаються державними закладами дошкільної освіти, якщо дитина перебувала тут довше, ніж визначено законодавством.

З червня 2017 р. законодавець зобов'язував місцеві органи визначати, який державний заклад дошкільної освіти чи інша форма дошкільної освіти буде виконувати функції провідного центру координації, реабілітації та догляду за дітьми дошкільного віку.

З'ясовано низку суттєвих положень, що впливають із правових норм, які стосуються недержавних закладів дошкільної освіти. З них випливає, що юридична чи фізична особа, яка управляє різними формами недержавних закладів дошкільної освіти, зобов'язана отримати дозвіл на ведення цієї діяльності від відповідної гміни. Недержавний заклад дошкільної освіти впроваджує програми дошкільної освіти з урахуванням базового навчального плану та працевлаштовує вихователів, які мають кваліфікації, визначені для вихователів державних закладів дошкільної освіти. Недержавні заклади дошкільної освіти отримують дотації на кожну дитину з бюджету гміни. Юридичні та фізичні особи можуть використовувати інноваційні форми навчання і організації закладів дошкільної освіти.

Виокремлено позитивні наслідки реформування дошкільної освіти: надання закладам дошкільної освіти значної автономії з точки зору організаційних, програмних, методичних та навчальних змін, а також підвищення зацікавленості вихователів у професійному удосконаленню; зміна форм і методів професійного розвитку. Гміни отримали право організовувати різні форми дошкільної освіти. Визначено максимальну кількість – 25 – дітей у групі. Однак у процесі реформування освіти проявилися й негативні аспекти: вона почасти ставала інструментом політичних ігор партій, які реалізували свої інтереси. Недержавні заклади дошкільної освіти в Польщі пов'язані з костелом та приватними суб'єктами. Основою для працевлаштування вихователів є трудовий кодекс, на них також поширюється положення «Статуту вчителя» щодо кваліфікації вихователів. Від 2009 р. претендента на посаду директора закладу дошкільної освіти затверджує керівний орган.

Основна тогочасна зміна полягала в децентралізації системи освіти, дошкільної зокрема, а одним з її наслідків стала поява першого базового навчального плану, який змінив уявлення про освітню програму, запровадив поділ навчання на рівні, окреслив зміст навчання, визначив навчальні, виховні й опікунські завдання тощо.

Модернізація закладів дошкільної освіти передбачала впровадження відповідної навчальної програми, що регламентувала спосіб реалізації освітніх цілей, визначених базовим навчальним планом. Програма може охоплювати зміст навчання, який виходить за межі, встановлені у базовому навчальному плані дошкільної освіти, та має бути адаптована до потреб і здібностей дітей, для яких призначена. Державою законодавчо урегульовано правила набору до закладів дошкільної освіти та інших форм дошкільної освіти і вказано, що процедура прийому може бути здійснена з використанням інформаційних

систем. З'ясовано, що інші форми дошкільної освіти для дітей у віці трьох – п'яти років мають бути організовані якомога ближче до місця їхнього проживання. Уведено обов'язок однорічної підготовки до школи для п'ятирічних дітей. Дозволено виконувати обов'язок річної дошкільної підготовки дітей за кордоном на основі міжнародних угод та при дипломатичних представництвах інших країн у Польщі. Заклади дошкільної освіти отримали можливість створювати комплекси ранньої підтримки розвитку дитини.

У результаті внесених змін завдання вихователів у реалізації базового навчального плану були юридично санкціоновані і включали аналіз базового навчального плану, вибір освітніх програм, розробку навчального плану/ розподілу матеріалу/результату, процес перевірки результатів досягнень вихованців. Зміни у нормативних документах стосовно завдань директора закладу дошкільної освіти щодо реалізації базового навчального плану зобов'язували його розробляти навчально-виховний план, контролювати його виконання, затверджувати освітні програми, організовувати освітній процес, а також перевірку досягнень дітей.

Зазначено, що план роботи закладу дошкільної освіти охоплює всю освітню діяльність, яка проводиться під час перебування дитини, а також усі завдання, які будуть виконуватися з нею. Відповідно до статуту, функція планування полягає у виборі та інтеграції завдань і змісту, закладених у розділах програми; конкретизації завдань та змісту; самоконтролі виконання навчальних планів; регулярності й безперервності навчальної роботи та координації діяльності колективу.

Згідно з керівними принципами, заклад дошкільної освіти складає річний, місячний та тижневий плани. Робочий план визначає головну мету на навчальний рік, відповідно до концепції роботи закладу дошкільної освіти та елементи, пов'язані з його діяльністю (організація та перебіг освітніх процесів, що підтримують розвиток дитини; управління закладом; проведення діагностичних заходів, пов'язаних із розвитком вихованців; організація піклування). Складаючи річний робочий план, директори враховують: напрями впровадження освітньої політики; висновки, що впливають з проведеного ними педагогічного нагляду; висновки, сформульовані на загальній педагогічній раді; рекомендації з оцінки; статут закладу дошкільної освіти; концепції його діяльності та базовий навчальний план.

Констатовано, що багато рішень, які впроваджувалися у процесі формування системи освіти, мали позитивні наслідки у вигляді модернізації дошкільної освіти та її адаптації до соціального середовища. Проте відсутність послідовності у їх реалізації та відносно висока чутливість до політичних змін послабили ефективність реалізації цілей освітньої політики. Як наслідок, проблеми, що постають перед польською освітою, включаючи дошкільну, й надалі залишаються актуальними.

У *третьому розділі* – **«Модернізація у педагогічному нагляді та її вплив на діяльність закладів дошкільної освіти Польщі (1989–2017 рр.)»** – розкрито сутність та форми педагогічного нагляду, модернізацію у вимірюванні якості роботи закладів дошкільної освіти, інспекції, оцінювання, висвітлено форми співпраці з батьками, інституціями та установами, а також окреслено шляхи запобігання явищ дискримінації у закладах дошкільної освіти.

Зазначено, що орган педагогічного нагляду здійснює контроль, діагностику, оцінку та підтримку закладу дошкільної освіти. Чітко визначено завдання директора, які впливають з педагогічного нагляду, рівень виконання вимог, які стоять перед закладом дошкільної освіти. Змінилися також компетенції органів педагогічного нагляду, які спричинили необхідність адаптації роботи закладів дошкільної освіти, зокрема вони зобов'язані розробити та подати план нагляду на навчальний рік. Унаслідок змін запроваджено плановий нагляд та встановлено єдині інструменти для його здійснення, що дає змогу порівнювати результати роботи закладів дошкільної освіти.

Педагогічний нагляд, відповідно до закону 2015 р., полягає у спостереженні за процесом навчання і виховання, аналізі та оцінці результатів дидактичної, освітньої, опікунської й іншої статутної діяльності закладів дошкільної освіти; оцінці стану та умов вищеперелічених видів діяльності; наданні допомоги закладам дошкільної освіти, а також вихователям у реалізації навчальних, освітніх та опікунських завдань; спонуканні їх до педагогічних, методичних та організаційних нововведень. Констатовано, що результатом внесених змін стало підвищення компетенцій органу педагогічного нагляду. Створення мережі закладів дошкільної освіти відбувається після отримання позитивного рішення куратора освіти. Від червня 2016 р. органи педагогічного нагляду надають висновок про організацію державних закладів дошкільної освіти щодо їх відповідності нормам.

Окреслено вимоги до закладів дошкільної освіти, які спочатку були додатком до постанови «Про педагогічний нагляд» і стосувалися чотирьох сфер: результатів навчальної, виховної, опікунської та іншої статутної діяльності; процесів, що відбуваються у закладі дошкільної освіти; функціонування у місцевому середовищі, зокрема у співпраці з батьками; управління закладом. Окрім базового навчального плану, вимоги стали другим важливим документом, який визначає напрям розвитку закладу дошкільної освіти. Внаслідок змін, запроваджених у 2017 р., кількість вимог скоротили до дев'яти та визначили тільки одну характеристику без вказівки рівня її виконання: у разі недостатніх результатів навчання чи виховання орган педагогічного нагляду може доручити директорові закладу дошкільної освіти розробити програму та графік підвищення ефективності навчання або виховання.

На основі положень законодавчо-нормативної бази проаналізовано повноваження директора закладу дошкільної освіти. Від 2003 р. його

обов'язки розширилися, він отримав право здійснювати педагогічний нагляд над вихователями.

Усебічно висвітлено права та обов'язки батьків і батьківської ради. Остання отримала дозвіл звертатися до керівного органу, а також органу, який здійснює педагогічний нагляд, директора, педагогічної ради і ради закладу дошкільної освіти із заявами та пропозиціями з усіх питань його функціонування. Ст. 54 § 2 Закону «Про систему освіти» (1991) визначає повноваження батьківської ради. Результатом змін щодо її компетенцій було доповнення, внесені у червні 2016 р., згідно з яким, з метою проведення конкурсу, керівний орган закладу дошкільної освіти призначає до складу конкурсної комісії двох представників батьківської ради. Результатом змін, запроваджених упродовж 1989–2017 рр., стало уточнення обов'язків батьків та підвищення компетенції батьківської ради. Батьків дитини, яка підлягає обов'язковій річній дошкільній підготовці, зобов'язали: записати дитину до закладу дошкільної освіти, або до дошкільного відділення при початковій школі; забезпечити регулярне відвідування нею занять, а також до 30 вересня кожного року інформувати директора початкової школи того округу, в якому проживає дитина, про виконання цього обов'язку; забезпечити умови навчання дитини, зазначені в дозволі (у випадку, коли вона виконує обов'язок за межами закладу дошкільної освіти або дошкільного відділення). Невиконання цих обов'язків підлягає покаранню.

На основі результатів зовнішньої оцінки проведено аналіз виконання вимог щодо співпраці закладів дошкільної освіти з громадськістю. З'ясовано, що вони здійснили низку заходів у цій галузі, які спричинили зміни у ставленні до них.

Представлено результати проведеного опитування, в якому взяли участь 511 вихователів, 910 директорів закладів дошкільної освіти. У своїх відповідях обидві категорії респондентів вказували на те, що заклади дошкільної освіти співпрацюють з різними установами у сфері консультування та допомоги дітям (психолого-педагогічними центрами консультування, центрами соціальної допомоги, кураторією освіти, поліклінікою, поліцією, пожежною службою, муніципальною охороною, лікарнею ведмедика Тедді, Фондом «Білкі Юлії», Фондом «Вікно», спеціалістами (корекційний педагог, логопед) та ін.). Їхня діяльність часто поширюється на сім'ї. Натомість батьки (3163 респондентів), яких запитали, чи вони вважають, що деякі дії були відсутніми, головню відповіли – «ні». Були поодинокі відповіді, що немає додаткових занять. Батьки констатували відсутність у роботі закладів дошкільної освіти проблем, зазначали, що вихователі активні, доброзичливі до дітей і батьків.

Аналіз правових положень та даних, отриманих під час зовнішнього оцінювання, показав, що одна з вимог стосується антидискримінаційної діяльності. Дослідження засвідчують, що, хоча в більшості закладів дошкільної освіти вихователі не стикалися з явищем дискримінації дітей, все

ж вживаються заходи для її запобігання, зокрема шляхом розповсюдження інформації про права дітей.

У четвертому розділі – **«Модернізація підготовки вихователів та впровадження інновацій у дошкільній освіті Польщі (1989–2017 рр.)»** – проаналізовано кваліфікаційні вимоги до вихователя, тенденції його підготовки, моніторинг й результати аналізу досягнень дітей в умовах закладу дошкільної освіти, теоретико-методичні засади розвитку інновацій у дошкільній освіті та їх упровадження в освітній процес.

Проведений аналіз свідчить про різноаспектність експлікації кваліфікацій, прав та обов'язків вихователів. Встановлено, що у досліджуваній період у Польщі прийнято низку документів, які визначали вимоги до вихователя. Суттєві зміни для них відбулися з прийняттям постанови 2009 р., відповідно до якої учителі початкових класів отримали можливість працювати на посаді вихователя у закладах дошкільної освіти, а вихователі – вчителями I–III класів початкової школи. Результатом подальших змін стало введення у дію постанови від 2017 р., яка врегулювала положення про кваліфікаційні вимоги до вихователя. Одна з них – наявність вищої педагогічної освіти.

На підставі аналізу документів з'ясовано, що положення щодо стандартів освіти кваліфікації вчителя також регламентує підготовку майбутніх вихователів. Стандарт підготовки вихователів (2003) визначив компетенції, які повинен здобути вихователь на другому (магістерському) рівні вищої або післядипломної освіти. Обґрунтовано складові підготовки вихователя: предметна – до проведення занять, педагогічна – до реалізації дидактичних, виховних та піклувальних занять, педагогічна практика. У 2012 р. запроваджено стандарти підготовки вчителя/вихователя, в яких сформульовано конкретні цілі, поділені на знання, вміння, соціальні навички, іноземну мову, інформаційні технології, вокальну педагогіку, безпеку і охорону здоров'я, якими повинен володіти випускник після закінчення навчання. Як результат, визначено п'ять модулів підготовки, у межах другого (психолого-педагогічна підготовка) та третього (дидактична підготовка) модуля виокремлено дошкільне виховання.

Проаналізовано та описано результати перевірки, проведеної Вищою контрольно-ревізійною службою у педагогічних закладах вищої освіти, які свідчать про негативний відбір претендентів на здобуття професії вихователя. Дослідження показують, що студенти педагогічних факультетів відзначають необхідність збільшення кількості годин на практичні заняття, зосередження навчальних програм на формуванні практичних компетенцій, поліпшення психолого-педагогічної підготовки до роботи в закладі дошкільної освіти, залучення до проведення занять в університеті практиків.

Упродовж 1989–2017 рр. сфера завдань вихователя змінювалася декілька разів, охоплюючи обов'язок діагностувати та спостерігати за дітьми, можливість вибору програми дошкільної освіти, її модифікації, укладання власних програм. Змінювалися положення, що визначають кваліфікацію, необхідну для вихователів, їх статус, професійну орієнтацію, а також принципи навчання та підвищення кваліфікації.

Представлені результати обговорень наукового співтовариства передбачають зміни у сфері підготовки майбутніх педагогів: надання вчителям можливості працювати у вищих закладах освіти «зовнішніми викладачами», збільшення обсягу годин на психологічну підготовку на педагогічних спеціальностях; поліпшення підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми з особливими потребами; збільшення годин практики; розробка вимірюваних показників прогнозування, які можуть допомогти у виборі професії; запровадження державного іспиту, за результатами якого надається допуск до виконання обов'язків вчителя/вихователя.

Констатовано, що, незважаючи на внесені упродовж 1989–2017 рр. зміни у дошкільну галузь, права та обов'язки педагогів, визначені законом «Статут вчителя», не змінилися. Розкрито права вихователя, що впливають із Закону «Про систему освіти», який від 2003 р. зафіксував їх право обирати програми та підручники серед дозволених, або розробляти власні. Від 2007 р. вихователь має змогу обирати програму дошкільної освіти, навчальну програму, навчальний посібник серед тих, які допущені до використання, узгодивши їх з представниками педагогічної ради. Від 2009 р. подає директорові програму дошкільної освіти, а він після консультації з педагогічною радою надає дозвіл на користування нею. Від травня 2014 р. вихователь/вихователі представляли директору тільки програму дошкільної освіти. Доведено, що в результаті змін зросли компетенції вихователів у сфері вибору програм дошкільної освіти.

Аналіз наявних даних показує, що директори та вихователі закладів дошкільної освіти проводять моніторинг виконання базового навчального плану. Результатом цих заходів було внесення змін до освітніх програм, що враховували висновки моніторингу й аналізу досягнень дітей, акцентували на вдосконаленні тих компетенцій, які визнані педагогічною діагностикою і спостереженням недостатніми. Розвиток навичок дітей відбувався завдяки впровадженню інноваційних методів роботи, підвищенню рівня занять за рахунок кращого вибору програм та проведення занять з особливо обдарованими дітьми (Рис. 2). Мистецькі заклади дошкільної освіти, використовуючи різні методи і концепції, розвивають дитячу експресію. У музичній сфері навчальний план може базуватися на методах Карла Орфа, Рудольфа Лабана, Еміля Жака-Далькроза, активного прослуховування музики Батіа Штрауса. Методи Хелен Дорон, Робіна Каллана, Сіта або Total Physical Response (повного фізичного реагування) поширені у спортивних закладах дошкільної освіти.

Доведено, що організовані екскурсії, прогулянки (до бібліотеки, театру, музеїв, парків), дослідницькі ігри сприяли всебічному розвитку дитячих компетенцій. Заняття на майданчику закладу розвинули фізичну активність та служили інтеграції дошкільної спільноти (спартакіади, День дитини, розваги з анімаційною гойдалкою). Використовувалися активні методи: дослідницькі та навчальні ігри, метод проектів, групова/командна

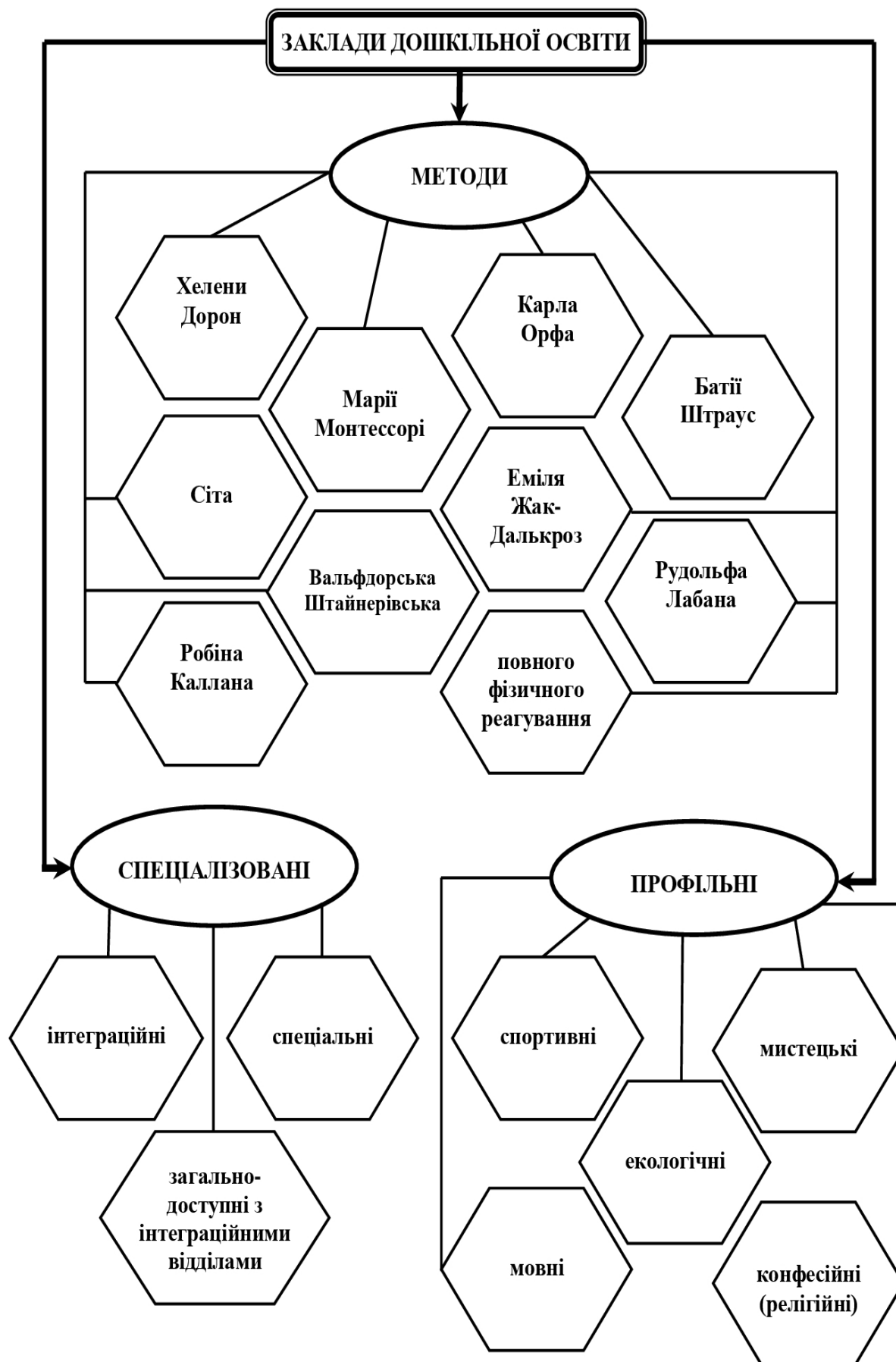

Рис. 2 Методи роботи з дітьми у різних типах закладів дошкільної освіти Польщі

робота, методика розвивального руху В. Шерборн, елементи методу Доброго Старту (М. Богданович та І. Майхжак), «Інша наука читання» та «Дитяча математика» Е. Грушич-Кольчинської. Використання різних методів і форм сприяло розвитку дитячої творчості.

Участь у різних конкурсах (мистецьких, читців, музичних, фотографічних) сприяла розвитку талантів, здібностей дітей. Мета створених куточків за інтересами – розвиток навичок, активізація дитини до виконання власних завдань, експериментів, ігор (багате, різноманітне середовище матеріалів, пластичні та природні матеріали, інструменти, книги, ударні). Системний розвиток компетенцій, які в майбутньому стануть основою для навчання у школі та за її межами, є водночас розвитком готовності дитини розв'язувати проблеми та завдання, що постають перед нею. Освоєння нових компетенцій і модифікація чинних допомагає дитині функціонувати у закладі дошкільної освіти та школі. Спостереження за дитиною та її діагностика відіграють важливу роль. Проаналізовано досягнення дитини з урахуванням можливостей її розвитку.

Результати анкетування засвідчили, що діти, які відвідують бібліотеку з батьками, висловлюються послідовно, краще читають, можуть краще рухатися – їхні рухи більш скоординовані, розрізняють напрямки, роблять все більш ефективно і швидше, використовують різні засоби вираження, інструменти, працюють краще в групі – знають правила та норми поведінки в ній, беруть участь у благодійних акціях, у профілактичних програмах, конкурсах, дуже вправні, креативні, мають добре розвинене мислення, творчу уяву, сприйняття, здатність до спостереження, зорову пам'ять.

Доведено, що упродовж 1989–2017 рр. змінено компетенції педагогічної ради, зокрема у питанні участі її представників у конкурсних комісіях щодо вибору претендентів на посаду директора. Так, від 2009 р. до складу конкурсної комісії керівний орган школи делегував одного представника педагогічної ради, від 2016 р. – двох.

З'ясовано, що інновації не можуть порушувати права дітей на безкоштовне навчання, виховання та догляд в обсязі, визначеному Законом «Про систему освіти» (1991). Сформульовано авторське визначення поняття «інновації у дошкільній освіті» – це інноваційні програмні, організаційні або методичні рішення, спрямовані на підвищення якості діяльності закладів дошкільної освіти. Проаналізовано організаційно-програмно-методичні інновації «Садочок без іграшок», «Двомовне дошкільнятко», «Бавимось й розвиваємось, тобто незвичайні п'ятірки». Кожна з них складається зі вступу, принципів, програми, оцінки та бібліографії, які розкрито у дисертації. Доведено, що завдяки запровадженню інновацій вихователі збагатили свою дидактично-виховну діяльність, відчули потребу використання інноваційних підходів в організації вільного часу дітей. Інновація вплинула на співпрацю з батьками, на поліпшення якості їхньої роботи. Проведене дослідження засвідчило, що впровадження інновацій супроводжувалося рекламними

заходами, розповсюдженням інформації про реалізовані програми, що вирізняє ці заклади дошкільної освіти з-поміж аналогічних на території певної гміни.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі узагальнення теорії і практики дошкільної освіти у Польщі на зламі століть зібрано, проаналізовано й узагальнено інформацію про її модернізацію (1989–2017) з урахуванням соціально-політичних умов. Здійснене дослідження стало першою спробою комплексного аналізу теорії та практики у сфері модернізації дошкільної освіти у Польщі. Результати проведеного дослідження свідчать про досягнення мети шляхом виконання поставлених завдань, що дало підставу сформулювати такі висновки:

1. За результатами ретроспективного аналізу проблеми модернізації дошкільної освіти Польщі (1989–2017) з'ясовано стан дослідженості проблеми, аргументовано зміни в організації дошкільної освіти, враховуючи соціально-політичний контекст досліджуваного періоду Польщі та інтеграцію до європейського освітнього простору; проаналізовано результати наукових досліджень українських і польських науковців, у яких розглядаються зміни в дошкільній освіті. Історіографічний аналіз дає підстави стверджувати, що у цей час економічні та матеріальні умови мали значний вплив на формування мережі закладів дошкільної освіти, а отже, на доступ до них дітей. Обґрунтовано показники модернізації дошкільної освіти Польщі досліджуваного періоду, що дало можливість визначити сферу вивчення, а їх конкретизація дала змогу проаналізувати зв'язок між уведеними змінами структури, організації, форм управління, законодавчих документів, компетенцій керівних органів, а також обов'язків, професійного зростання вихователів, педагогічного нагляду, включаючи вимоги до закладів дошкільної освіти та результати, отримані в прагматичних вимірах роботи закладу.

Сформульовано авторське визначення понять: «модернізація дошкільної освіти» – явище, що супроводжується змінами у різних сферах дошкільної освіти, трансформацією змістового наповнення, діяльності вихователя, що приводить до змін; «інновації у дошкільній освіті» – це інноваційні програмні, організаційні або методичні рішення, спрямовані на підвищення якості діяльності закладів дошкільної освіти. Встановлено, що емпіричні показники (деталізація проблеми дослідження) наявні у структурі окремих змін, уможливорюють опис модернізаційної діяльності.

2. Визначено низку детермінант (глобалізаційні, економічні, інституційні, прагматичні, освітні), еволюцію нормативно-правової бази змісту дошкільної освіти, правила нагляду та основні поняття дослідження. Доведено, що цивілізаційні процеси впливають на формування змісту навчального плану дошкільної освіти, який залежить від освітньої та культурної відкритості країни, міграційних процесів, доступу до наукових джерел у глобальному масштабі тощо. Наприкінці XX – початку XXI ст. фактор глобалізації мав

вирішальний вплив на дошкільну освіту, а саме на зміст, форми, засоби та способи роботи з дітьми в Польщі. Доведено, що стан соціального розвитку, панівна політична доктрина, пріоритетні цінності соціального розвитку на конкретному його етапі, рівень економічного розвитку держави, зокрема фінансовий стан керівних органів, демографічні фактори, розвиток науки і розвиток педагогічної теорії та практики, а також матеріальна база закладів дошкільної освіти суттєво впливали на загальну стратегію розвитку дошкільної освіти. Стан дошкільної освіти постійно змінювався залежно від соціальних потреб, стану економіки країни, демографічної ситуації, необхідності працевлаштування молоді, зокрема жінок, та пріоритетів розвитку на дошкільному етапі. Дослідження показали, що в світній процес необхідно запроваджувати інноваційні технології виховання. Важливим чинником змін стало приєднання Польщі до Європейського Союзу. Це дало змогу виконувати обов'язок річної підготовки дитини до школи в умовах закладу дошкільної освіти, забезпечити право громадянам іноземних держав на навчання та опіку їхніх дітей у державних і недержавних закладах дошкільної освіти, або в інших формах дошкільної освіти.

Розроблено етапи модернізації дошкільної освіти у Польщі упродовж 1989–2017 рр. на основі відібраних критеріїв (осмислення соціально-політичних і концептуальних засад дошкільної освіти, зміст дошкільного виховання, ставлення до дитини як суб'єкта освітнього процесу): *перший* (1989–2004) – етап децентралізації дошкільної освіти; *другий* (2004–2008) – етап якісного удосконалення змісту дошкільної освіти, *третій* (2008–2017) – етап реалізації нового базового навчального плану дошкільного виховання.

3. Обґрунтовано важливість нормативно-правових актів у модернізації мережі закладів дошкільної освіти та управлінні ними. Прослідковано елементи процесу змін – поява базового навчального плану, програмні концепції діяльності закладів дошкільної освіти, методи активізації на першому ступені системи освіти Польщі тощо. На основі історико-педагогічного аналізу визначено етапи змін, пов'язаних з проведенням подальших реформ у дошкільлі. Педагогічні явища і факти визначаються специфічними соціально-історичними умовами, які є їхньою квінтесенцією, інституційними аспектами й індивідуальними можливостями. Схарактеризовано соціально-політичні умови змін дошкільної освіти; досліджено економічні та інституційні фактори, що безпосередньо або опосередковано впливали на зміст і форми діяльності закладів дошкільної освіти, окреслено компетенції керівного органу, органів педагогічного нагляду, директорів та батьків, а також їх вплив на зміст і принципи професійної підготовки вихователів.

Засвідчено процес змін обов'язків керівних органів закладів дошкільної освіти упродовж 1989–2017 рр. На основі проведеного аналізу модернізації дошкільної освіти було доведено пріоритетність дій, спрямованих на дитину як суб'єкт освітнього процесу. Розроблено єдині принципи організації дошкільної освіти. Одним із найважливіших факторів, що зумовив зміни, було їхнє підпорядкування гмінам. Охарактеризовано їхні обов'язки та завдання

відповідно до закону «Освітнє право» (2016). Проаналізовано низку важливих положень, що впливають із правових положень щодо недержавних закладів дошкільної освіти. Незважаючи на ліквідацію закладів дошкільної освіти у Польщі на початку трансформації, їх кількість до 2017 р. зросла, зокрема, через надану можливість створювати недержавні заклади. Максимальна кількість дітей у дошкільній групі – 25. Місцеві органи влади піклуються про стан закладів дошкільної освіти, вдосконалення навчальної бази та ін.

Охарактеризовано принципи проведення аналізу реалізації базового навчального плану та підготовки концепції роботи закладів дошкільної освіти. Доведено, що пріоритетними стали завдання, пов'язані зі збагаченням мовлення дітей, формуванням елементарних математичних понять, базовим знанням про навколишнє середовище, формуванням естетичних почуттів та ін. Важливою зміною стало введення вивчення іноземних мов від третього року життя. Державний заклад дошкільної освіти реалізує програми дошкільної освіти з урахуванням базового навчального плану, забезпечує безкоштовне навчання, виховання та догляд протягом визначеного керівним органом часу не менше п'яти годин на добу, приймає дітей на основі принципу універсальної доступності, а також працевлаштовує вихователів з відповідними кваліфікаціями. Надзвичайно важливим є положення про можливість отримання безкоштовної дошкільної освіти відповідно до базового навчального плану. Від 2016 р. встановлено обов'язкову річну підготовку до школи для шестирічних дітей.

4. На підставі аналізу наявних даних та джерельних матеріалів доведено, що модернізація форм педагогічного нагляду мала значний вплив на діяльність закладів дошкільної освіти. Результат змін полягав у підвищенні компетенції органу педагогічного нагляду: створення мережі закладів дошкільної освіти можливе після позитивного рішення куратора освіти, орган педагогічного нагляду надає ліцензію щодо відповідності організації державних закладів дошкільної освіти положенням на основі документів, поданих керівним органом закладу дошкільної освіти. На основі положень закону проаналізовано повноваження директора закладу дошкільної освіти, який тільки від 2003 р. отримав право педагогічного нагляду за роботою вихователів, а також низку інших обов'язків. Доведено, що багаторазові зміни в нормативних актах привели, з одного боку, до зростання компетенцій батьківської ради, а з іншого, розширили обов'язки батьків. На основі результатів зовнішньої оцінки з'ясовано, що заклади дошкільної освіти реалізували низку завдань у сфері співпраці з соціальним середовищем, освітніми закладами, медичними та культурними установами. Дослідження засвідчило, що незважаючи на відсутність у більшості закладів дошкільної освіти явища дискримінації дітей, все ж вживаються заходи для її запобігання.

Доведено, що під час практичних досліджень у закладах дошкільної освіти внесені зміни щодо вимірювання якості їх діяльності за допомогою інспектування й оцінки. У період трансформації змінювалися вимоги до

закладів дошкільної освіти, що вплинуло на організацію їхньої діяльності. У результаті запропонованих у 2017 р. змін, кількість вимог до них зменшено до дев'яти, і визначена лише одна характеристика без вказівки рівня її виконання. Стверджено, що виховання дитини дає кращі результати, якщо в ньому беруть участь не тільки батьки та вчителі, а й представники інших освітніх і виховних закладів, а також громадськість. Важливо визначити єдині вимоги до дітей, співпраці, реалізації індивідуального підходу до дошкільників, у тому числі до талановитих та дітей з особливими освітніми потребами. Доведено, що розвиток дитини відбувається більш гармонійно, якщо вона відвідує заклади дошкільної освіти, дошкільні відділення у школах чи інші організаційні форми.

5. Підготовку вихователя упродовж досліджуваного періоду регламентували стандарти, нормативні акти, положення у галузі дошкільної освіти. На підставі аналізу наявних документів встановлено, що кваліфікації, необхідні для виконання обов'язків вихователя, визначали документи, які вносили суттєві зміни у цьому питанні. Результатом змін стало введення у дію постанови від 2017 р., яка регулювала положення про кваліфікації, необхідні для вихователів. Наявність вищої педагогічної освіти стала обов'язковою. У недержавних закладах дошкільної освіти заняття проводять вихователі з базовою дошкільною освітою, які працюють у закладах дошкільної освіти чи в початкових школах, підпорядкованих відповідній гміні. Професійна підготовка вихователів включає п'ять модулів, а в межах другого (психолого-педагогічна підготовка) та третього (дидактична підготовка) виокремлено дошкільне виховання. Після опрацювання даних було подано результати перевірки, проведеної Вищою контрольно-ревізійною комісією у закладах вищої освіти, які готують вчителів/вихователів, а також представлено результати дискусій у наукових середовищах, які постулюють зміни в галузі підготовки кадрів вчителя/вихователя. Обговорено права та обов'язки вихователів, які впливають зі «Статуту вчителя» та Закону «Про систему освіти». Кваліфікація вихователя була й надалі залишилася важливою для суспільства, свідченням чого стали численні зміни правових норм, документи, аудиторські звіти та дебати у науковому середовищі.

6. Зміни у нормативно-правовій базі детермінували еволюцію у сфері інноваційної діяльності формального характеру. Документально підтверджено, що після впровадження інновацій заклади дошкільної освіти проводили рекламні заходи та розповсюджували інформацію про реалізовані програми, підкреслюючи те, що відрізняє їх від інших закладів такого типу в межах гміни. Доведено, що велике значення для процесу змін має можливість обирати програму дошкільної освіти та впроваджувати інновації, пов'язані з використанням методів активації і сучасних технологій самими вихователями. Для підвищення кваліфікації вихователів виділяються кошти, а директори проводять тренінги з метою їхнього удосконалення. Іншою позитивною зміною стала можливість залучення до роботи у закладах дошкільної освіти відповідних спеціалістів, наприклад, логопедів. Аргументовано, що завдяки

інноваційній діяльності вихователі збагатили дидактично-виховну роботу та впровадили нові рішення програмного, організаційного й методичного характеру. Інновації позитивно вплинули на зміст та форми співпраці з батьками.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Подальші наукові пошуки вимагають досліджень у сфері підготовки дитини до школи у різних типах закладів, зменшення віку її річної обов'язкової підготовки до школи; впровадження у Польщі нового базового навчального плану дошкільної освіти, нового положення про кваліфікації; висвітлення закономірностей педагогічного нагляду у дошкільній освіті та їх актуальність для української і зарубіжної науки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ІЗ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Мажец Б. Теорія і практика дошкільної освіти у Польщі (1989–2017 рр.) : монографія. Дрогобич : Ред.-вид. відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2018. 464 с.
2. Marzec B. Nadzór pedagogiczny a zdrowie i bezpieczeństwo uczniów – analizy i refleksje : monografia. Dąbrowa Górnicza : Wyd. Nauk. WSzB w Dąbrowie Górniczej, 2016. 128 s.
3. Marzec B., Rostańska E. Rzeczywistość edukacji. Fakty. Decyzje. Działania : monografia. Dąbrowa Górnicza : Wyd. Nauk. WSzB w Dąbrowie Górniczej, 2016. 153 s.
4. Marzec B. Praca dydaktyczna przedszkola w kontekście programowym i realizacyjnym : podręcznik. Dąbrowa Górnicza : Wyd. Nauk. WSzB w Dąbrowie Górniczej, 2017. 189 s.
5. Мажец Б. Моніторинг та аналіз досягнень дітей на основі модифікацій дошкільних виховних програм у Польщі. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Кам'янець-Подільський, 2017. Вип. 22 (1–2017). С. 154–160.
6. Мажец Б. Новаторські тенденції в дошкільній педагогіці. *Педагогічна теорія і практика*. Київ, 2017. Вип. 1 (6). С. 346–367.
7. Мажец Б. В. Презентация образовательных предложений детскими садами в Польше. *Наука і освіта*. Одеса, 2017. Вип. 4. С. 46–52.
8. Мажец Б. В. Протидія дискримінації в дошкільних навчальних закладах Польщі. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. Дніпропетровськ, 2017. № 2 (14). С. 181–186.
9. Мажец Б. Przedszkola niepubliczne a kształtowanie sieci przedszkoli w Polsce. *Людинознавчі студії* : зб. наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка». Дрогобич, 2018. Вип. 7/39. С. 172–184.
10. Мажец Б. Професійний розвиток педагогів дошкільних закладів Польщі. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 24 (1–2018). Ч. 1. С. 159–164.

11. Мажец Б. Реформування дошкільної освіти Польщі у дослідженнях українських науковців. *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2018. № 3. С. 75–80.

12. Chepil M., Marzec B. Grupa przedszkolna w teorii pedagogicznej Bogdana Nawroczyńskiego. *Молодь і ринок*. 2018. № 12 (167). С. 26–32.

13. Chepil M., Marzec B., Borda M. Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu. *Молодь і ринок*. 2018. № 11 (166). С. 6–17.

14. Marzec B., Borda M. Partnerska współpraca szkoły z rodzicami w wynikach ewaluacji zewnętrznej. *Biblioteka Współczesnej Myśli Pedagogicznej*. Kraków, 2016. T. V. S. 96–106.

15. Marzec B., Borda M. Szkoła miejscem kształtowania postaw uczniów w perspektywie wyników ewaluacji zewnętrznej. *Sosnowieckie Studia Teologiczne*. Sosnowiec, 2016/2017. T. XIII. S. 197–219.

16. Marzec B., Borda M. Realizacja idei wolontariatu szkolnego – praktyczne wskazania. *Zeszyty Formacji Katechetów*. Lublin, 2017. R. 17 (2017). Nr 4 (68). S. 88–95.

17. Marzec B., Wójcik K. The Use of Internet in the «Digital school» – case study of Primary School no. 26 in Dąbrowa Górnicza. *Proceedings of the 11th Scientific Conference Internet in the Information Society 2016* / Eds.: M. Rostanski, P. Pikiewicz, P. Buchwald, K. Maczka. Dąbrowa Górnicza: Scientific Publishing University of Dąbrowa Górnicza, 2016. S. 233–243.

18. Marzec B. Rozwój zawodowy nauczycieli w Polsce w praktyce. *Studia scientifica Fakulltatis Paedagogicae*. Ružomberok, 2017. S. 134–140.

19. Chepil M., Marzec B., Borda M. Multimedia in pre-school education. *Konteksty Pedagogiczne*. 2018. Nr 2 (11). S. 11–23.

20. Marzec B., Borda M. Rola praktyk studenckich w kształceniu nauczycieli. *Pedagogika Szkoły Wyższej*. Szczecin, 2018. Nr 1 (23). S. 87–101.

21. Marzec B., Wójcik K. Działania i reakcje nauczycieli na zachowania agresywne dzieci w wieku przedszkolnym. *Edukacyjna Analiza Transakcyjna*. Częstochowa, 2018. Nr 6. S. 255–266.

22. Marzec B., Borda M. Zmiany w polskim systemie oświaty w kontekście funkcjonowania nadzoru pedagogicznego. *Zeszyty Formacji Katechetów*. Lublin, 2019. Nr 2 (74). S. 101–112.

23. Мажец Б. Співпраця з батьками в опрацюванні програмних засад дошкільних закладів Польщі. *Наукова скарбниця освіти Донецчини*. Слов'янськ, 2017. № 2. С. 116–120.

24. Мажец Б. Вплив шкільної ради на індивідуальну концепцію діяльності дошкільних закладів Польщі. *Збірник наукових праць Уманського ДПУ імені Павла Тичини*. Умань, 2017. Вип. 2. Ч. 1. С. 237–246.

25. Мажец Б. Діяльність польських дошкільних навчальних закладів та індивідуальний розвиток дитини. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. Львів, 2017. № 11 (11). С. 62–67.

26. Marzec B. Bezpieczeństwo i zdrowie w szkole w aspekcie regulacji prawnych i ich realizacji w praktyce. *Edukacja i zdrowie w dobie globalizacji* /

pod red. W. Kojs, E. Rostańska, K. Wójcik. Dąbrowa Górnicza : Wyd. Nauk. WSzB w Dąbrowie Górniczej, 2015. S. 229–244.

27. Marzec B. Aktywność uczniów w świetle wyników ewaluacji zewnętrznej. Dyskursy specjalistyczne 2. *Rejestry, gatunki, tłumaczenia* / pod red. G. Gwóźdź, P. Mamet. Częstochowa : Wyd. im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza. Częstochowie, 2016. S. 95–107.

28. Marzec B. Bezpieczeństwo w szkole w kontekście kontroli. Edukacja i bezpieczeństwo w dobie globalizacji / pod red. W. Kojs, E. Rostańska, K. Wójcik. Dąbrowa Górnicza : Wyd. Nauk. WSzB w Dąbrowie Górniczej, 2016. S. 129–146.

29. Marzec B. Rodzice jako partnerzy szkoły. Szkoła i rodzina w środowisku lokalnym – teoria i praktyka / pod red. A. Szczurek-Boruta, B. Chojnacka-Synaszko, A. Gancarz. Toruń : Wyd. Adam Marszałek, 2016. S. 196–209.

30. Marzec B. Uzależnienia wśród dzieci i młodzieży a działania wychowawcze i zapobiegawcze – aktualny stan badań. Wybrane zagadnienia edukacji ekologicznej. *Refleksje wokół encykliki Laudato si'* / pod red. Ks. M. Borda, Ks. R. Ceglarek. Kraków : Wyd. Instytutu Teologicznego Księża Misjonarzy w Krakowie. Kraków, 2016. S. 213–229.

31. Marzec B. Zachęcanie przedszkolaków do samodzielności w świetle wyników ewaluacji zewnętrznej. Edukacja małego dziecka. *Nauczyciel i dziecko w dobie kryzysu edukacji* / pod red. E. Ogrodzka-Mazur, U. Szuścik, B. Oelszlaeger-Kosturek. Kraków : Oficyna Wydawnicza «Impuls», 2016. S. 91–101.

32. Marzec B. Ryzyka i zagrożenia w szkole. *Pedagogika wobec problemów życia w społeczeństwie ryzyka. Diagnoza – terapia – praktyka* / pod red. M. Orłowska, B. Marzec. Dąbrowa Górnicza : Wyd. Nauk. WSzB w Dąbrowie Górniczej, 2017. S. 87–98.

33. Marzec B. Uczenie się a nauczanie – teoria i praktyka w szkołach w badaniach ewaluacyjnych. *Edukacja dziecka. Różnorodność perspektyw i działań* / pod red. E. Rostańska, B. Marzec, K. Wójcik. Dąbrowa Górnicza : Wyd. Nauk. WSzB w Dąbrowie Górniczej, 2017. S. 105–118.

34. Marzec B., Borda M. Skuteczna reforma oświaty nadzieją lepszej edukacji i wychowania. *Idźmy naprzód z nadzieją! Katechetyczne aspekty reformy oświaty* / pod red. ks. J. Kowalczyk, A. Rayzacher-Majewska. Legnica : Wyd. «Edytor» Drukarnia – Wyd. Tomasz Ligęza, 2017. S. 23–38.

35. Marzec B. Działania profilaktyczne szkół. *Profilaktyka społeczna – edukacja – zdrowie. Twórcze wiązanie teorii i praktyki* / pod red. M. Kowalski, S. Śliwa, S. Kania. Zielona Góra, 2018. S. 58–67.

Праці апробаційного характеру

36. Marzec B. Ewaluacja zewnętrzna po 1 września 2013 roku. *Dziś kształcimy (się) dla jutra* : materiały Śląskiego Kongresu Oświatowego, Katowice, 23–24 października 2013 r. / pod red. D. Hofman-Kozłowskiej, A. Kij. Katowice : Wyd. UŚ, 2013. S. 45–52.

37. Мажец Б. Інноваційна діяльність дошкільних навчальних закладів в Польщі. *Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний*

заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 27 квітня 2017 р. Київ, 2017. С. 153–157.

38. Мажец Б. Майбутнє дошкільних навчальних закладів в Польщі – зміни в теорії та практиці. *Наукові досягнення, відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 20–21 травня 2017 р. Запоріжжя, 2017. С. 31–35.

39. Мажец Б. Новаторські тенденції у дошкільній педагогіці в Польщі. *Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього* : зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 19–20 травня 2017 р. Одеса, 2017. С. 62–65.

40. Мажец Б. Педагогический надзор в Польше. *Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі* : зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 31 березня – 1 квітня 2017 р. Київ, 2017. С. 84–87.

41. Мажец Б. Програмна основа дошкільного виховання в Польщі – закладені цілі та результати освіти. *Сучасний вимір психології та педагогіки* : зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 26–27 травня 2017 р. Львів, 2017. С. 99–102.

42. Мажец Б. Програми дошкільного виховання у Польщі. *Психологія та педагогіка у XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрямки досліджень* : зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 2–3 червня 2017 р. Київ, 2017. С. 71–74.

43. Мажец Б. Співпраця з батьками в опрацюванні програмних засад дошкільних закладів Польщі. *Психолого-педагогічний і соціальний супровід дитинства в освітньому просторі: проблеми та перспективи* : зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф., м. Слов'янськ, 15 березня 2017 р. Слов'янськ, 2017. С. 78–83.

44. Marzec B. Prawo oświatowe a zmiany w wychowaniu przedszkolnym w Polsce od 1 września 2017 roku. *Формування цінностей особистості: європейський вектор і національний контекст* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., м. Дрогобич, 26–27 жовтня 2017 р. Дрогобич, 2017. С. 9–12.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

45. Marzec B. Ankiety postewaluacyjne dyrektorów szkół i placówek. *Magazyn szkolny* : Pismo Kuratorium Oświaty w Katowicach. Katowice, 2014. Nr 3. S. 9.

46. Marzec B. Ewaluacja po portugalsku. *Magazyn szkolny* : Pismo Kuratorium Oświaty w Katowicach. Katowice, 2014. Nr 6. S. 27.

47. Marzec B. Reminiscencje dotyczące nadzoru pedagogicznego po Śląskim Kongresie Oświaty – współczesny kontekst edukacji. *Magazyn szkolny* : Pismo Kuratorium Oświaty w Katowicach. Katowice, 2014. Nr 1. S. 9.

48. Marzec B. Indywidualizacja procesu nauczania w szkołach podstawowych. Współczesna edukacja. *Wielopłaszczyznowość zadań* : praca zbiorowa / pod red. J. Skibska, J. Wojciechowska. Kraków : Wyd. Libron, 2016. S. 211–223.

Мажец Б.Х. Модернізація дошкільної освіти у Польщі (1989–2017 рр.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич, 2019.

У дисертації цілісно та системно обґрунтовано й узагальнено проблему модернізації дошкільної освіти у Польщі в 1989–2017 рр.; проаналізовано теоретико-методологічні та програмні основи дошкільної освіти з урахуванням суспільно-політичних умов кінця ХХ – початку ХХІ ст.; реконструйовано процес дошкільної освіти у визначених хронологічних рамках як цілісний, безперервний, змінний та соціально-детермінований, що загалом дало нові педагогічні знання. Розкрито сутність, характерні тенденції, визначено їхні позитивні і негативні сторони. Охарактеризовано глобалізаційні, економічні, інституційні, прагматичні та освітні детермінанти. Розроблено авторську періодизацію проблеми модернізації дошкільної освіти у Польщі упродовж 1989–2017 рр.; обґрунтовано зміни у нормативно-правових засадах функціонування закладів дошкільної освіти Польщі, зміни в організації та управлінні ними.

На підставі історико-педагогічного аналізу, синтезу й узагальнень охарактеризовано трансформаційні зміни у педагогічному нагляді та їх вплив на діяльність закладів дошкільної освіти. Визначено умови змін дошкільної освіти на різних етапах історичного розвитку та доведено їх вплив на формування стратегій навчання і виховання, впровадження нових методів і технологій у дошкільну освіту.

Ключові слова: модернізація, заклад дошкільної освіти, дошкільна освіта, Польща, педагогічний нагляд, базовий навчальний план, професійні вимоги до вихователя, моніторинг, педагогічні інновації.

Мажец Б.Х. Модернизация дошкольного образования в Польше (1989–2017 гг.). – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко. Дрогобыч, 2019.

В диссертации целостно и системно обосновано и обобщено проблему модернизации дошкольного образования в Польше в 1989–2017 годах; проанализированы теоретико-методологические и программные основы дошкольного образования с учетом общественно-политических условий конца ХХ – начала ХХІ века; реконструировано процесс дошкольного образования в определенных хронологических рамках как целостный, непрерывный, переменный и социально-детерминированный, что в целом дало новые педагогические знания. Раскрыта сущность, характерные тенденции, определены их положительные и отрицательные стороны. Охарактеризованы

аксиологические, глобализационные, экономические и образовательные детерминанты. Разработана авторская периодизация проблемы модернизации дошкольного образования в Польше в течение 1989–2017 гг.; обоснованно изменения в нормативно-правовых основах функционирования учреждений дошкольного образования Польши, изменения в организации и управлении ими.

На основании историко-педагогического анализа, синтеза и обобщений охарактеризованы трансформационные изменения в педагогическом надзоре и их влияние на деятельность учреждений дошкольного образования. Определены условия изменений дошкольного образования на разных этапах исторического развития и доказано их влияние на формирование стратегий обучения и воспитания, внедрение новых методов и технологий в дошкольном образовании.

Ключевые слова: модернизация, учреждение дошкольного образования, дошкольное образование, Польша, педагогический надзор, базовый учебный план, профессиональные требования к воспитателю, мониторинг, педагогические инновации.

Mazhets B. Kh. The modernization of preschool education in Poland (1989–2017). – The qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of a Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. Drohobych, 2019.

The problem of the modernization of preschool education in Poland in 1989–2017 is holistically and systemically substantiated and generalized in the dissertation; the theoretical, methodological and program foundations of preschool education are analyzed, taking into account the socio-political conditions of the late XX – early XXI centuries; the process of preschool education in a certain chronological framework was reconstructed as integral, continuous, variable and socially deterministic, what in general gave new pedagogical knowledge.

The study was the first attempt to comprehensively analyze the tendencies, content and results of the modernization of preschool education in Poland at the turn of the XX–XXI centuries. The evolution of the regulatory framework of the content of preschool education, the rules of supervision and the basic concepts of the study are characterised. At the end of the XX – beginning of the XXI century the globalization factor had a decisive influence on preschool education, namely on the content, forms and methods of working with children in Poland. An important factor in the changes was the accession of Poland to the European Union.

The definitions of the concepts «modernization of pre-school education», «innovations in pre-school education» are formulated; the periodization of the problem of the modernization of preschool education in Poland is developed during the study period on the basis of selected criteria (understanding the social and political and conceptual foundations of preschool education, the content of preschool education, attitude to the child as a subject of the educational process): the first (1989–2004) – the stage of decentralization of preschool education; the

second (2004–2008) – the stage of qualitative improvement of the content of pre-school education, the third (2008–2017) – the stage of implementation of the new basic curriculum for pre-school education; the subjective conditions of preschool education at different stages of historical development are characterized and their influence on the formation of child upbringing strategies and the use of modern methods in the education and upbringing of children of preschool age are proved; the indicators of modernization of preschool education in 1989–2017 were substantiated, what made it possible to analyze the relationship between the introduced changes in the structure, organization, forms of management, legislative documents, competencies of governing bodies, as well as responsibilities, qualifications and professional growth of tutors, pedagogical supervision, including requirements for pre-school establishments and the results obtained in the pragmatic dimensions of the work of the institution.

The essence and forms of pedagogical supervision in the field of pre-school education are justified basing on the historical and pedagogical analysis, synthesis and generalizations; the transformational changes in pedagogical supervision and their impact on the activities of preschool educational institutions are characterised; the direction of changes in the organization and management of preschool educational institutions in Poland is determined. Based on the results of the external evaluation, it was established that preschool education institutions implement a number of tasks in collaboration with the social environment, educational institutions, medical and cultural institutions.

The analysis of the functioning of pre-school educational institutions of various forms of ownership is carried out; the qualification requirements for the teacher and his role in the choice of content, programs and implementation of the basic curriculum are presented. The principles of the analysis of the implementation of the basic curriculum and the preparation of the concept of the work of pre-school educational institutions are described. It is proved that the tasks related to the enrichment of children's speech, the formation of elementary mathematical concepts, basic knowledge about the environment, the formation of a sense of aesthetics, etc. have become priorities. An important change was the introduction of learning foreign languages from the third year of life.

Further development was given to the idea of pedagogical innovations in the educational process of pre-school educational institutions in Poland, taking into account the age and individual characteristics of children in the implementation of program concepts of pre-school education institutions

It was proved that the ability to choose a pre-school education program and the ability to introduce innovations related to the use of activation methods and modern technologies by educators had a significant importance for the change process. It is argued that thanks to innovative activities, educators have enriched their didactic and educational work and introduced new solutions of a program, organizational and methodological nature. Innovation has had influence on the collaboration with parents.

Based on the materials of the research, the author's study guide «Didactic activities of preschool institutions in the context of program implementation» was developed and tested, which ensured a systematic and more informed organization of independent work with students, made the search for innovative forms and methods of raising children in preschool education institutions, formed the ability to organize and methodically guide the educational process based on the innovative experience of Polish teachers.

Key words: modernization, preschool education institution, preschool education, Poland, pedagogical supervision, basic education curriculum, professional requirements for the teacher, monitoring, pedagogical innovations.

Підписано до друку 15.04.2019 р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Вид. арк. 1,9. Зам. 37. Тираж 100. Друк на ризографі.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка
82100 Дрогобич, вул. І. Франка, 24.